

уколико би био прихваћен, могао би да представља аутентичан допринос изучавању књижевности.

У својој збирци есеја *Пуџуј са џуџницима* Павле Ботић не пружа ништа што досад није тематизовано; оно што је код њега ново, то је потпуно другачији поглед на смисао и сврху писања. Позната и многоструко тумачена дела српске књижевности он осветљава с аспекта неубичајеног за српску и светску науку о књижевности, и то на веома минуциозан, ерудитан и стилски упечатљив начин, при чему се ослања на обимну литературу и богату архивску грађу. Његова тумачења одабраних дела српске књижевности поседују изузетну вредност не само због иновативног методолошког приступа него и зато што их он презентује горљиво и страшно, и то специфичним, светосавским језиком и стилем. Интерпретирајући одабрана књижевна дела с хришћанског становишта, Павле Ботић показује и завидну смелост у одбрани свог погледа на свет, културу и књижевност, дијаметрално супротног владајућем мишљењу у овдашњој академској заједници, у којој је атеистичко наслеђе из не тако давне прошлости још увек веома живо.

Божича САВИЋ УЗЕЛАЦ

ПРОВИД КРОЗ И ЗА СВА ВРЕМЕНА

Драгомир Дујмов, *Огледало од зеленог јасписа*, Задужбина Јакова Игњатовића – Српска народносна самоуправа у Ержебетварошу, Будимпешта 2015

Формом и садржајем, свим новинама у погледу концепта, прозно дело *Огледало од зеленог јасписа* најближе је жанру малог историјског романа. Њиме се најпре потврђује доследност писца Драгомира Дујмова (рођен 1963. у Сентешу у Мађарској) таквом тематском интересовању за догађаје у далекој прошлости, чијом се спознајом знатно лакше може разумети и време садашње. У основи, тиме и у самом језгру приче о опсади и ослобођењу Будима најпре су оне реалистичне, дакле, стварносне/непобитне историјске чињенице до којих овај писац-истражитељ стиже зналачким пребирањем по старим, мало коме знаним књигама, ишчитавањем прашњавих списа и летописа, путописа, налажењем грађе у историјским и другим архивима, у верским књигама... Како му се и то показује недовољним на путу до књижевне истине ка којој тежи, а то је такође једна од битнијих стилских одлика свих његових прозних остварења, следи ауторски дослух са народним предањима, са митовима и за причу благодатним легендама, те надградња свега за свеобухватнију причу сабраног. Таквим добро осмишљеним укрштањем разних пове-

сница о људима и догађајима из далеке прошлости, из периода којим је у овој књизи обухваћено време од три и по века, о аутентичним историјским личностима, али и о оним незнатим актерима, настаје књигом-огледалом изнова живот. И бива видљива и истина којом је коначно избрисана бар једна из мноштва белина, такозваних *белих мрља* у европској, једнако и хришћанској и отоманској повести са зачетком у четрнаестом веку.

Управо на тај начин, дакле без подела на тематска поглавља, роман *Огледало од зеленог јасписа* саздан је од знатно чвршће прозне целине која је тематски у потпуности усредсређена на осветљавање једног великог историјског догађаја, са значењем судбинског, преломног трену у европској историји: опсаде Будима од стране Алијансе хришћанских европских држава и коначног ослобађања од Турака 2. септембра 1686. године, после равно 145 година отоманске, моћне исламске владавине у овом делу Паноније, тик уз само срце Европе. То је истовремено и сурова прича о верском рату, о оном вечном у сукобу три религије, ислама, јудаизма и хришћанства, за чије је ортодоксне следбенике, било да је реч о државницима, војсковођама или научницима, о вероучитељима, као и за политичаре, по старој дефиницији, рат „продужетак политике/ мисије само сада другим средствима”. И ту, током сукоба на верској основи, нема никакве толеранције, спасоносног компромиса, никакве извесности при остварењу бар привременог мира који би могао да потраје колико и сам човек за свога земног хода.

О оном суштинском у том трајном, чини се и вечном сукобу на релацији ислам–хришћанство–јудејство Дујмов казује причом са животне путање протагониста овог дела: Луиђија Фердинанда Марсилија, полихистора, пустолова, али и запаженог, некад чувеног научника, полиглоте, зналаца религија, војног инжењера – стратега, страшног картографа, по чијим ће замислима и надзором 1699. године бити повучена граница између хришћанске Европе и Отоманског царства, а што је неминовно уследило после слома Турске на врху освајачке пирамиде, код Беча и Будима, Сенте и Београда. Потом и веома потресном причом о страдању Исака Шулхофа, рабина Будимске ашкенаске заједнице, те фрагментима из живота Хазерфана Хусеина, чувеног турског историчара од којег Марсилија учи турски језик и уз његову научну подршку истовремено сакупља грађу за будућу књигу „Војно стање, успон и пад Отоманске империје”; астролога и астронома Ахмеда бин Лутфалаха Мунецибраја, али и Јеврејина Абрахима Габаија, који младог, науци преданог Марсилија подучава и тајнама на страницама Курана... Да, ту су, на том групном портрету са Луиђијем Фердинандом Марсилијем у истом том *Огледалу од зеленог јасписа*, и мини-портрети једнако и турских и хришћанских војсковођа, а међу њима, и то на обе зарађене стране, међу јаничарима али и милитарима тада још млађаног поручника

српске милиције Саве Поповића Текелије, као и међу многим будимским пашама (Мехмедпаша Јапјахашић, Абдурахманпаша, Мустафаша Соколовић, Чолак Мехмедбег – за век и по турске владавине Будимом, чак шездесет и двојица паша и беглербегова били су српског порекла), налазе се и Срби, шајкаши из Коморана чију је флоту предводио Павле Бакић, славни јунак из Мохачке битке. „Обучени на турски начин, као јаничари, али и као шајкаши, као милитари, у светло-плавим униформама мађарског кроја” – вели писац – „какве ли коби, Срби из будимског Табана и шајкаши из Коморана говоре истим језиком, певају исте песме.”

Приметна је такође ауторова тежња за историјском истином, ма каква да је, за објективношћу, небитно у чију је то корист, или на чију је штету. Осим оног што је доиста непобитна чињеница, што је документ, грађа из разних али и аутентичних историјских извора, Дујмов и у ову своју причу уграђује, где им је место и кад им је време, многе мудрости/цитате са страница Библије, Курана и Талмуда. Изговорене у датом трену, оне истовремено осветљавају оно суштаствено у нечијој верској привржености, а у чему је, у инат многим сродностима, истовремено и разлог, односно објашњење немогућности међусобног, али искреног и трајног измирења. Тако, примера ради, и Абдурахманпаша, командант одбране Будима, на позив хришћанских војсковођа да се преда и тиме спречи даље крвопролиће одговара: „Ми своју узданицу предајемо на милост Алаху, а даноноћно, свом душом и умећем, радимо у корист наше вере. Никако није могуће да размишљамо о предаји тврђаве (...) већ и стога што сујетни, а највећи противник и победник над таштинама јесте сам Алах. О предаји Будима може се преговарати искључиво у случају мировног уговора између Турске и целокупног хришћанства.” Како ли само ово делује ововремено. Како ли је прича о ратном али и верском сукобу с почетка друге половине седамнаестог века, при мисли о ратним сукобима данас, жестоко актуелна.

При читању и овог дела Драгомира Дујмова, захваљући управо уверљивости слова о злу и о трагичностима људских сукоба који настају као одраз неспоразума, свакојаким различитости у уверењима, међу њима и оним најдоминантнијим, религијским, с разлогом, дакако, искрсава и мисао Иве Андрића да су „све градове, све народе, покретале, и још покрећу, исте жеље и исте страсти и одатле долази да се у свим временима враћају поново иста зла и исти преврати”. У мислима о злу и начину владања, а још у младости фасциниран учењем Макијавелија и Гвичардинија, и наш нобеловац стоји на истом, сродном им становишту. По Макијавелију, „људи никад не мењају своју машту и своје начине понашања”, а Гвичардини дели то мишљење с образложењем: „Мењати своју природу према околностима времена веома је тешко и готово немогуће.” Андрићев рани дослух, односно блискост са таквим уверењем, а што управо овим својим делом потврђује и писац Драгомир

Дујмов, видљива је и у овом Андрићевом запису: „Између онога што се десило у историји и онога што се дешава данас постоји само једна разлика – временска, других разлика не може бити, јер су и то били људи од крви и меса.”

Драгомиру Дујмову је радом на овом делу, као и у претходном, знатно обимнијем, такође много чиме осветљивачком роману *Време месечарања* (2014), пошло за руком да остане међу себи сродним ствараоцима који истраживањем грађе за књигу а потом и писањем, разоткривањем минулог истовремено казују/разјашњавају понешто и од оног и те како важног/актуелног у времену садашњем. Да осветле прошлост како то ни историчари не успевају. Јер, како то при речи о истини у историјском роману казује српски филозоф Ристо Тубић, „истина је увек ближа историји коју откривају велики романи него општи закони за којима трагају социолози. Стога је за историју важно да буде писана стилром који подстиче машту у читаоцима, не зато да би се аргументи и анализа избегли, већ да би се удахнула потребна поетска и драмска снага. Истина је оно најбоље што имагинација може да пружи, а писац је стога позванији од историчара да открије и поново постави изгубљене историјске везе”.

Ка таквом провиду до истине, следом почетних речи владике Николаја Велимировића, па све до завршне реченице о великом Марсилијевом науку праштања, упућује и сама симболика садржана у наслову романа *Огледало од зеленог јасписа*. Јер, камен јаспис, по веровању многих народа, а са посебним значењем у кинеској традицији, познат је као *врхунски неговатељ исцелитељског дејства*. Када се користи у исцељивању, уједињује све аспекте нечијег живота и *подсећа људе да њима ју једни другима*. А још кад је овај камен среће зелене боје, осим што, као и сви други јасписи, при додиру коже, у присном дослуху са дамарима човеку даје храброст и упућује га на скромност, зеленом, бојом живота, више од других – појачава вид. У свим правцима! Вероватно и при провиду кроз и за сва времена.

Давид КЕЦМАН ДАКО